

התבוננות בטענות דברי ה"וויכוח מים חיים" על הרמ"א

רקע ואווירה:

בבואנו לקרוא את פתיחתו זו של הוויכוח מים חיים, יש לנו לזכור בדעתנו כי למעשה נוכחים אנו בוויכוח בין שני תלמידים החובשים יחדיו את ספסלי אותה הישיבה. הן הרמ"א והן הר"ח תלמידיו של רבי שלום שכנא היו וממנו ינקו את עיקר תורתם. לא ייפלא אפוא כי חלק מתרעומתו של הר"ח על חברו הרמ"א הינה בהאשמת הרמ"א בסטייה מקוו של רבם בפסיקת ההלכה. אין אנו קוראים לכן דברים יבשים עלי גליון אלא כצופים אנו בחזיון של מפגש בין חברים משכבר הימים כאלו שהגו יחדיו ושליבנו יחדיו, שעל ספסל אחד ישבו ומשולחן אחד אכלו.

זוהי נקודת המוצא.

כנגזרת מנקודת מוצא זו לא ייפלא כי נמצא את רבי חיים - כמצוי בין חברים בוויכוח - שאיננו מהסס מלסנוט בשבט לשונו בחברו ברומזו שלא לחינם נקרא הספר "תורת חטאת", מפני שכשגגה היוצאת מפי השליט המחייבת חטאת כן שגה הרמ"א בכותבו את הספר הזה. למרות שהוא מציין שלא התייעץ עם איש לפני עשותו כן מנמק הר"ח את מעשיו בחילול השם.

הטיעונים:

ניתן לחלק את הטיעונים קטגורית לשלושה:

- טיעונים ופירכות הנוגעות לרמ"א טיעוניו ודרכו בפסיקה.
- טיעונים כנגד הר"י קארו ומטרתו בכתיבת הב"י.
- תועלות בשיטת הנוכחית של פוסקי אשכנז ופולין.

קטגוריה א':

כאשר ברקע עומדת העובדה כי מדובר בחברו לספסל הלימודים, פותח הר"ח את טענותיו כי רבם רבי שכנא לא הסכים לכתוב את פסיקותיו הוא עלי ספר למרות הפצרות התלמידים והנה הוא תלמידו נוהג שלא כמוהו.

לאחר מכן מטפל הר"ח בנימוקי הרמ"א לצעדו זה והם שניים: א. השערים מדורא ממנו למדו בישיבת רבי שכנא לא נוגע בכל סיטואציות האיסור והתר. ב. ההגהות שניתוספו עליו במרוצת הזמן רק מבלבלות ומחסרות.

על כך משיב הר"ח כי אם כן מתברר שכל לימודם הם בשערי דורא לשווא היה, כמו כן מדובר בהטלת דופי בגדולי הדורות שעברו שהנה הם לא חשו בלבול הלומדים בהוסיפם את ההערותיהם ולא העלו בדעתם פתרון נאה כזה כפי שהגה הוא – היתכן?!

גם בדרך פסיקת ההלכה של חבירו מוצא הר"ח דופי וטוען כלפיו -

- א. כי הוא מקל עד כדי דוחק וכל זה כדי להתיישב עם פסיקת הקדמונים בה בשעה שיש לחשוש לתקלה: אמנם הוא כוונתו לטובה אך ההמון שהתרגל לראות בדבר מה איסור וכעת הותר לו הדבר, יפרוץ גדר גם בדברים האסורים ממש.
- ב. כי בניגוד לדבריו שכל מטרתו לשמר את מנהגי אשכנז שלא יאבדו מחמת עבודתו של המהר"י קארו, הרי שבפועל הרי שהוא כחוזר בקצרה על דבריו ומסכים להם או שכאשר חולק הרי זה

עבודות סיום קורס

לא מפני מנהגי אשכנז. בעיקר ניתן לראות בדבריו שמירה על מנהגי פולין ערש מולדתו ואם כך הרי שמנהגי אשכנז אינם בעיקר בראש מעייניו.
ג. כי הרמ"א משתמש בנימוקי פסיקה ומוציאם מהקשרם המקורי. כמו למשל הנימוק לקולא בטיעון של הפסד מרובה שנאמר במקורו על הפסד מרובה של הרבים ולא של היחיד או על הפסד בקודשים ולא בהפסד בחולין.

קטגוריה ב':

גם כלפי החכם מהר"י קארו לא חוסך הר"ח את שבט לשונו תוך יראת הכבוד. על תפיסת הר"י את ספרו כמשלים לכל התורה כולה עונה הר"ח מעין מה שטען כלפי הרמ"א כי מדובר ביוהרה ובהטלת דופי כלפי חכמים קדמונים שהנה הם לא חשו להשלים התורה מה שאין כן הוא הר"י.

יתרה מזו, מדובר בעשיית עוול הן כלפי חכמים קדמונים שלא יקראו עוד בספריהם והן גרימת אוזלת יד לחכמי הדורות הבאים שלא יחושו לעסוק בעסק התורה כראוי אחר ש"הושלמה" התורה.

גם מבחינה אמפירית טוען הר"ח כי למרות המחשבה ליצור מערכת בה יקל על היהודי ללמוד תורה הרי שלמעשה יצאה מכך רעה בכפליים – גם התרבתה העצלות שלא רק לא לעיין בספרי הקדמונים אלא גם בספרו שלו, כמו כן התקבעה ההנחה כי יכול כל צורב זב חוטם לפסוק מן הספר ובכך נוצרה מכשלה גדולה.

לגבי צורת הפסיקה גופה של המהר"י טוען הר"ח כי אמנם טענתו שהוא פוסק עפ"י רוב, איך מנין לו שלא נשמטו מידו ספרי קדמונים שלא הגיעו לידידו? אין הדבר וודאי כלל ומשכך נתון הדבר לספק.

קטגוריה ג':

אם עד עתה טרח הר"ח בקעקוע דעתם של המהר"י והרמ"א רעהו בבחינת סור מרע, פונה עתה הר"ח להציע את מעלותיה של שיטת הפסיקה כפי שהוא תופס אותה וכפי שהוא טוען שלמד מרבי שכנא רבו. לטענתו אדרבה אין הספרים משמשים אלא כמקור להעמקה, הרחבה והתפתחות אישית. גם השערי דורא ממנו למדו הוא והרמ"א אינו אלא כמורה דרך בלבד בים התלמוד והפרשנים הראשונים וממנו על כל פוסק להתפתח ולהתגדל. מכאן גם תובן חשיבותם של ההערות שנצטברו על השערי דורא – הרי הן כהערות של רבי חובלים שנאספו במשך שנים על מדריך שיטתו ובלוי שלא נס ליחו.

בשיטה זו מקום של כבוד יש לוותק, לניסיון.

רב זקן בבחינת זה שקנה חוכמה וניסיון חיים, אין ערוך לניסיונו ביחס לרב צעיר שזה עתה יצא לשוק החיים. הזהירות, התבונה הפנימית, שיקול הדעת – כל אלו כמצפנים המכילים טוב הרבה יותר אצל הרב המנוסה מאשר אצל רעהו הצעיר, המבט פונה אחורה אל הקדמונים תוך שהוא משקלל הדק היטב את תנאי החיים הנוכחיים של האחרונים.

עבודות סיום קורס

תפיסת עולם הפסיקה האשכנזית אליבא דהר"ח – דגשים ייחודיים:

אולי העקרון הבוטה ביותר שניתן להסיק מדברי הר"ח היא כי הפסיקה איננה כמתמטיקה, איננה אסופת מסקנות הנגזרת כתוצאה מכללים והגדרות ידועים היטב מראש, לאו. מקום יש בה לשכלו של כל פוסק ולא רק לשכלו אלא אפילו למצבי הרוח שלו. בהקשר זה ראויים דברי הר"ח לציטוט ממקורם: "גם דעתו של אדם אינה שווה עליו בכל עת ובאולי לא היה דעתו נוטה להורות בה כמו שהורה בה אתמול. ואין בזה שום השתנות או חסרון לומר שנעשית התורה ע"י כב' תורות, חלילה אדרבה **כך היא דרכה של תורה** ואלו דברי אלוקים חיים" – תורה דינמית חיה ותוססת המתקיימת ללא הפסק בעוברה מדור לדור.

על הפוסק להיות רגיש לתנודות והתקבעויות היסטוריות ומצפנו הוא המנהג יותר מאשר שכל הפוסק. כך יקל רק במקום שנוטה המנהג להקל, ויחשוש להחמיר בקל כאשר יראה נטייה לאיסור גם כאשר מלפנים הקלו בכך. הילוכו מתון מתון, ליבו יראה רתת וזיע וראשו כובד ראש – מגודל משא האחריות שעל כתפיו, משא שבקל יתהפך לכמה וכמה כיוונים באם ייחפז להכריע.

בקציר האומר: נדמית תורה זו כתורה שבכתב, אך תורה שבעל פה נותרה היא – תורת האדם הפוסק. זאת תורת האדם.